

СЛОВО

№ 1 (88) січень – лютий 2022 р.

“Гетьманської столиці”

Газета Національного історико-культурного заповідника “Гетьманська столиця”

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ, ПАТРІОТИЗМ, ВЗАЄМОДОПОМОГА: ПРО КОЛЕКТИВ «ГЕТЬМАНСЬКОЇ СТОЛИЦІ» У 2021 РОЦІ

Наталія РЕБРОВА

генеральний директор
НІКЗ «Гетьманська столиця»

Тетяна ГОРІХІНА

провідний інженер з кадрових питань
НІКЗ «Гетьманська столиця»

Наш заклад є найбільшим державним закладом міста Батурина по кількості працівників. Головним чинником досягнень заповідника є досвідчений та професійний колектив, формування високого професійного рівня якого та забезпечення гідних умов праці кожного є пріоритетом адміністрації.

Кількість штатних одиниць заповідника залишається незмінною впродовж останніх 9 років і складає 105 чоловік. Із них 9 штатних одиниць створено за рахунок спеціального фонду закладу. Колектив працює в будівлях та спорудах, які розташовані за сімома адресами у різних районах Батурина.

Важливим показником кадрового потенціалу закладу є те, що 97% колективу – жителі Батуринської громади. Лише троє наших колег мають інше місце реєстрації проживання, але з працевлаштуванням у заповіднику почали мешкати у Батурині.

У нашому колективі переважають жінки, їх 64 особи, чоловіків – 36 осіб. Серед керівників переважають жінки – їх 13, тоді як керівників-чоловіків – 4. Середній вік колективу становить 47 років. Найстаршими у ньому є Микола Терех та Микола Парфененко, які в 2021 р. відзначили свої 70-річні ювілеї. Наймолодшій нашій працівниці 24 роки. На військовому обліку перебувають 22 співробітники заповідника.

Найпопулярнішим жіночим іменем у колективі є Наталія – з нами 14 Наталій, друге місце у Тетян – їх 9. Серед чоловіків в лідерах Володимири та Сергії – по п'ять кожних власників цих імен.

Вищу освіту мають 42 працівники, що складає 42% від загальної кількості. Важливим чинником у кар'єрному зростанні є підтримка та стимулювання

до навчання. На даний час Тетяна Кудлай здобуває вищу освіту в Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Для отримання другої вищої освіти вступила до Сумського національного аграрного університету головний архітектор Тетяна Кербут. Наша колега Надія Прокопенко завершила навчання у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка і здобула вищу фахову історичну освіту.

Пишаємося колегами, які здобувають наукові ступені. У 2021 році успішно захистили дисертації за спеціальністю «Історія України» та здобули наукові ступені кандидатів історичних наук Наталія Реброва та Наталія Саєнко. Також маємо у складі колективу одного аспіранта та двох здобувачів наукового ступеня, які вийшли на фінішну пряму підготовки дисертацій.

Для наших працівників в цьому році були створені максимальні умови для ефективного підвищення кваліфікації за допомогою навчальних семінарів та тренінгів, а також онлайн - курсів.

У січні 2021 р. на базі заповідника для наукових співробітників закладу пройшло особливе навчання від одного з кращих фахівців України цього напрямку, доцента Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління Наталії Гудкової на тему «Мистецтво інтерпретації природної та культурної спадщини». Це дозволило реалізувати отримані знання у новій інтерпретованій екскурсії «Таємниці садиби Кочубеїв» у Будинку генерального судді Василя Кочубея та у першому на Чернігівщині інтерпретаційному музейному комплексі «Козацький двір». У вересні для музейних доглядачів заповідника визнаний фахівець з музейної комунікації Ольга Зайченко провела тренінг на тему «Бути обличчям та душою музею». Він дозволив по новому поглянути на кінцеву мету своєї роботи, оцінити важливість професії та її роль у забезпеченні злагодженої роботи закладу. У листопаді наші працівники стали учасниками навчального семінару на тему «Робота з відвідувачами з порушенням зору та слуху», на

Колектив Національного заповідника «Гетьманська столиця»,
11 травня 2021 року

якому старший науковий співробітник Педагогічного музею України Кіра Степанович та перекладач жестової мови Марина Ліферова представили свої напрацювання з реалізації інклюзії у музейному просторі, поділилися досвідом роботи з відвідувачами, що потребують особливої уваги.

Про визнання досягнень та професіоналізму колективу свідчать нагороди 2021 року. Колектив «Гетьманської столиці» відзначений Подякою голови Ніжинської районної державної адміністрації, Подякою директора Департаменту культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської обласної державної адміністрації. Подякою громадської організації товариства допомоги особам з інвалідністю «Тур-

бота» та Подякою голови Ніжинської районної державної адміністрації відзначена праця Наталії Ребрової. Почесними грамотами та Подякою голови Департаменту культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської обласної державної адміністрації, а також Грамотою Національного заповідника «Гетьманська столиця» відзначено наших колег: Марину Хармак, Наталію Куштурну, Людмилу Велику, Тетяну Кудлай, Віктора Авулу, Наталію Кривулю, Людмилу Білочицьку.

Показниками загального враження від роботи всього колективу заповідника є «Книги відгуків», які наповнені емоційними позитивними відгуками та подяками: «Велика вдячність усім, хто розвиває Батурин, це священне для

України місце», – зазначив Міністр іноземних справ України Дмитро Кулеба під час візиту до Батурина 14 жовтня 2021 року. «Ваш внесок у музейну справу є найбільшим подарунком Україні і ми вдячні вам за те, що зберігаєте, досліджуєте та примножуєте історичну спадщину!», – зазначила куратор Українського національного музею в Чикаго Марія Климчак.

Підсумовуючи, зазначимо, що за порученням усіх здобутків нашого колективу є наполегливе щоденне навчання, взаємоповага та взаємодопомога, сміливі цілі та безперечне почуття гордості від причетності до родини Національного заповідника «Гетьманська столиця»!

ЯКИМ БУВ 2021 ДЛЯ «ГЕТЬМАНСЬКОЇ СТОЛИЦІ». ДУМКА ГОЛОВНОГО БУХГАЛТЕРА ЗАПОВІДНИКА

Тетяна БЛАЖКО

Головний бухгалтер
НІКЗ «Гетьманська столиця»

Головне завдання діяльності заповідника – це збереження нашої національної пам'яті, унікальних пам'яток доби Гетьманщини та формування національно свідомого українця. Наша установа не є прибутковою, але кошти, які ми отримуємо, надаючи послуги, є вагомим складовою забезпечення діяльності та розвитку «Гетьманської столиці». В 2021 р. це 4,8 мільйонів гривень. 60% від загальної суми надходжень – за екскурсійне обслуговування, 36% – кошти за відвідування музеїв, адже в минулому році наш заповідник відвідало 177,8 тисяч осіб.

Зауважимо – ми одними із перших в області облаштували кожен із трьох кас заповідника касовими апаратами та

платіжними терміналами. В 2021 р. нами, одними із перших серед музейних закладів України, на сайті заповідника була створена онлайн-каса та онлайн-магазин, де можна придбати електронні квитки та друковану продукцію «Гетьманської столиці».

Важливо, що за рахунок коштів спеціального фонду працевлаштовані дев'ять батуринців. У 2021 році ми забезпечили виплату їм заробітної плати, що разом з податками склало 1,8 мільйона грн.

Для забезпечення підготовки та підвищення фахової кваліфікації працівників закладу на навчання було спрямовано 50,8 тис. грн., в тому числі 13,0 тис. грн. – на тренінг «Бути обличчям та душею музею» для наших музейних доглядачів.

Для залучення широкого кола відвідувачів та популяризації своєї діяльності установа також використовує

кошти спеціального фонду. Так, на виготовлення друкованої продукції та інформаційних стендів було використано 63,1 тис. грн.

Важливим напрямком нашої роботи є формування колекції музейних предметів, яка б розкривала добу Гетьманщини. Тому на суму 318,5 тис. грн. були придбані унікальні предмети, зокрема, твори живопису: портрети гетьманів Пилипа Орлика, Івана Самойловича, Івана Мазепи авторства відомої української художниці Наталії Павлусенко, високохудожня копія роботи Тараса Шевченка – портрет Василя Кочубея. Для відтворення історичної дійсності середини ХІХ ст. за кошти спеціального фонду була влаштована покрівля із очерету на клуні музейного комплексу «Козацький двір». На це було спрямовано 148,5 тис. грн.

Важливий напрямок – економія бюджетних коштів. Тому на одному з об'єктів заповідника здійснено ремонт опалення та встановлено твердопаливний котел.

Кошти спеціального рахунку в сумі 230 тис. грн. дали можливість зміцнити та модернізувати нашу матеріально технічну базу – колеги мають нові комп'ютери з ліцензійним програмним забезпеченням в кількості 7 одиниць, придбані газонокосарки, оприскувачі, мотокоси та інший інвентар.

Вагомим коштів потребує утримання та обслуговування всіх інженерних мереж. Кошти спеціального фонду в сумі 236,3 тис. грн. дали можливість забезпечити якісну їх роботу.

Заповідник має в користуванні на території Батуринської об'єднаної територіальної громади десять земельних ділянок загальною площею 32 га. Вони є обличчям нашого заповідника і окрасою Батурина. Важливо, щоб кожен розумів, що все утримання цих територій, які завжди охайні, покошені, уквітчані, облаштовані зонами відпочи-

Будинок Генерального судді Василя Кочубея. Фото 2021 р.

нку та освітлені, забезпечені всім необхідним інвентарем, добривами, паливно-мастильними матеріалами – здійснюються за зароблені нами кошти. На це витрачається близько 100 тис. грн. щороку.

В 2021 р. заповідником було залучено благодійної допомоги на загальну суму 757,7 тис. грн. Вагомий внесок сумі в 595,3 тис. грн. в реалізацію проектів внесла Конотопська місцева благодійна організація «Світанок», почесним президентом якої є Євген Сур. Це дозволило своєчасно закінчити роботи на музейному комплексі «Козацький двір», влаштувати системи відео спостереження, пожежної сигналізації, опалення, Інтернету, придбати дерев'яні віконниці та будівельні матеріали для огорожі. І тепер «Козацький двір» – окраса центральної частини нашого Батурина.

Були підтримані благодійниками наші плани щодо розвитку експозицій та виставок в Будинку Генерального

судді Василя Кочубея, палаці К.Г.Розумовського та Цитаделі Батуринської фортеці. Було придбано 18 предметів музейного значення та проведено реконструкції унікального одягу – жіночого кунтуша першої половини XVIII ст., гетьманського каптану та камзолу XVIII ст., які виконав один із кращих в Україні реконструкторів українського одягу Руслан Прорва.

Вважаємо за важливе популяризувати Батурина та нашу роботу – до Міжнародного дня музеїв був створений новий сайт заповідника. Це стало можливим завдяки благодійним коштам в сумі 90 тис. грн.

Маємо підтримку в питанні збереження історико-культурної спадщини від нащадка козацько-старшинської родини Кочубеїв. Так, Олександр Кочубей, громадянин Швейцарії, профінансував проведення реставрації унікального експоната нашої фондової колекції – барельєфа-медальйона з портретом Петра Кочубея роботи видатного

українського художника Пармена Забіли.

Для проведення експозиційних робіт та оновлення експозиції в Будинку Генерального судді Василя Кочубея від благодійників надійшло 43,0 тис. грн., в тому числі 35,0 тис. грн. – від ТОВ «АГРІ СЕЙМ».

Благодійники допомагають нам формувати і наш бібліотечний фонд. В 2021 р. зібрання поповнили 133 сучасних дослідження з історії України. Тому зараз наше зібрання з історії України доби Гетьманщини є одним із найавторитетніших в регіоні.

Хочемо щиро подякувати кожному, хто допомагає нам забезпечувати розвиток «Гетьманської столиці», кожному, хто довіряє нам, підтримуючи благодійно проекти заповідника. Разом – ми сила, яка живить процвітання нашого рідного Батурина і нашої любові України!

ПАМ'ЯТНИЙ ЛИСТ ОСТАННЬОМУ ГЕТЬМАНУ УКРАЇНИ

**Альона
ГРАБОВЕЦЬ**

науковий
співробітник
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

У 1913 р. у світ вийшла публікація Каміла Львовича Розумовського, прямого нащадка гетьмана України під назвою «Aus alten Zeiten. Graf Kirill Grigorievitch Rasumovsky. 1728–1803. Ein Gedenkblatt für den letzten Hetman der Ukraine». Він один із перших, хто виявив зацікавленість до минулого своїх славних пращурів і почав збирати матеріали про історію роду. Назва його твору українською звучить «З давніх часів. Граф Кирило Григорович Розумовський. Пам'ятний лист останньому гетьману України». Працю було видано у німецькому місті Галле. На початку книги розміщено дві цитати. Одна німецькою «Meinen söhnen zugeeignet» перекладається як «Присвячується моїм синам», а друга – латиною «Gloria Filiorum, Patres Eorum», що означає «Слава сину, отцям». Як зазначає автор у передмові до книги, він написав її з метою ознайомлення дітей з особистістю гетьмана Кирила Розумовського, нащадками якого вони є. Камілі Львович використав матеріали, які зберігалися в сімейній бібліотеці. Він також додав ілюстрації, що є цінним джерелом інформації про життя родини. Ймовірно, книгу було завершено автором у Відні в лютому 1913 р., про що засвідчує надпис у кінці вступу «Wien, im Februar 1913». Книга вийшла за

кошти Каміла Львовича незначним тиражем та призначалася для обмеженого кола читачів: родичів та найближчих друзів. Відомо, що два екземпляри видання нині зберігаються у відділі рідкісних книг Російської державної бібліотеки. Ще один знаходиться в бібліотеці Віденського університету. Чи мають сучасні гетьманські нащадки дану книгу – невідомо.

Книга складається з 9 різних за обсягом розділів, кожен з яких має добре продуману назву. За своєю структурою та змістом книга подібна до праці О. Васильчикова «Сім'я Розумовських», але містить і маловідому інформацію та ілюстрації.

Праця розпочинається оповіддю про козацьке походження родини, основні віхи життя братів Розумовських, зокрема, про закордонну освітню подорож

ва, особисте життя та найближче оточення. Завершується розповідь відомостями про останні роки життя гетьмана в Батурині, розподіл володінь між його дітьми, курйозні випадки з особистого життя та описом візиту Каміла Львовича до Батурина в 1909 р.

Досить цікавим є ілюстративний матеріал, що презентує різнобічні аспекти життя гетьмана та представляє собою портрети, фотознімки місцевостей, пов'язаних з Розумовськими: різні пам'ятки, родове дерево. Привертають до себе увагу портрети батьків гетьмана – Григорія та Наталії Розумів, Кирила Розумовського і Катерини Нарішкіної в момент укладання шлюбу, синів та дочок гетьмана: Олексія, Петра, Андрія, Лева, Івана, Григорія, Наталії, Ганни, Єлизавети. Не менш цінними є знімки та зображення села Лемеші,

гетьмана, часи
Григорій та Наталія Розуми
президентства Кирила Григоровича в Імператорській академії наук і мистецтв у Санкт-Петербурзі, період гетьманст-

палаців Кирила Григоровича в Батурині, Почепі, усипальниці гетьмана в Батурині, собору Різдва Богородиці в Козельці, Трьохсвятительської церкви в Лемешах, зразків посуду. Книга містить цінну інформацію і потребує детального опрацювання та перекладу з німецької мови. Камілі Розумовський підсумовує свою оповідь словами «Це праця чесноти!»

УШАНУЙМО ПАМ'ЯТЬ ГЕТЬМАНА ПИЛИПА ОРЛИКА!

**Наталія
ДРОБЯЗКО**

заступник
завідувача відділу
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

Пилип Орлик – гетьман України, провісник незалежної та демократичної держави, упорядник першої української Конституції. Понад 30 років гетьманував в еміграції, гідно представляючи питання козацької нації на європейській арені. Його тернистий шлях пролягав через Молдову, Швецію, Польщу, Грецію, Румунію. Це була довга і затьяжна боротьба українського гетьмана проти московських агресорів. Тривалий час цей період історії замовчували, а П. Орлика вважали зрадником, «мазепинцем».

Час розставив усе на свої місця. У роки незалежної України ми почали відкрито говорити про українських героїв, повертати їх імена із забуття. Велика заслуга у цьому президента України Віктора Ющенка (2005–2010 рр.). Саме за його указом, у рамках заходів із відзначення 295-ї та підготовки до відзначення 300-ї річниці прийняття Конституції П. Орлика в населених пунктах України та закордонних містах, пов'язаних із життям та діяльністю гетьмана, проводили заходи із вшанування його пам'яті, встановлювали та відкривали пам'ятники, проводили наукові конференції та круглі столи. Результати вражають!

Пам'ятники гетьману та пам'ятні знаки першій українській Конституції встановлено в с. Косути (Білорусь) (2006 р.), м. Батурин (2009 р.), м. Бендери (Молдова) (2010 р.), м. Київ (2011 р.), с. Орлик на Полтавщині (2011 р.), м. Крістіанстад (Швеція) (2011 р.) та м. Івано-Франківськ (2012 р.).

Національний банк України випустив дві срібні монети, присвячені П. Орлику (2002 р.) та створеної ним пам'яті української політично-правової думки XVIII ст. (2010 р.). Українське державне підприємство поштового зв'язку «Укрпошта» випустило поштові марки на честь П. Орлика (1997 р.) та його Конституції (2010 р.).

У 2007 р. народні депутати України і представники української діаспори у США заснували Міжнародну премію імені П. Орлика, яку щорічно вручають у м. Києві видатним українським та закордонним правникам. Нині цією премією нагороджує Міжнародний благодійний фонд імені народного героя Марка Паславського. Серед лауреатів – президент України Віктор Ющенко та Петро Порошенко, президент Польщі Анджеј Дуда, президент Литви Даля Грібаускайте, посол США в Україні Вільям Міллер, громадські та політичні діячі: Мустафа Джемільєв, Сергій Головатий, Георгій Гонгадзе, Леонід Каденюк та інші.

Ім'я видатного гетьмана присвоїли Миколаївському Міжнародному класичному університету, недержавному аналітичному центру в Україні – Інституту демократії в м. Києві та 43-му куреню пластунів у м. Львові. Його іменем названі 114 вулиць та 22 провулки українських населених пунктів, також ім'я гетьмана носять вулиці у м. Вілейці (Білорусь) та м. Крістіанстаді (Швеція).

350-та річниця від дня народження П. Орлика є вагомим приводом широко і активно говорити про державотворчі

процеси, політичну діяльність, особисте життя та вшанування пам'яті, відкриваючи багатогранність і велич гетьмана, важливість знання і розуміння його постаті для українців. Що планується?

Історик Львівської національної галереї мистецтв імені Бориса Возницького Володимир Пилип організовує проєкт «Гетьман Пилип Орлик і Галичина. До 300-річчя його перебування на західноукраїнських землях», кінцева мета якого – встановити пам'ятний знак в одному з населених пунктів Львівщини.

Колектив Національного заповідника «Гетьманська столиця», за колосальної підтримки державних політичних діячів, провідних істориків та меценатів поступово відроджує історичну пам'ять про родину Орликів у Батурині. З 2021 р. історики заповідника готують до реалізації багатогранний проєкт «Пилип Орлик. Шлях гетьмана».

В рамках проєкту проводиться низка заходів, серед яких – масштабне полотно українського митця Олеса Солов'я, яке відобразить Шлях гетьмана, комплектується фондова колекція оригінальними експонатами, що

розкривають П. Орлика, організована ціла серія просвітницьких заходів, лекцій, науково-популярних статей. Співпраця з Генеральними консульствами України в Салоніках та Стамбулі дали свої результати. Історики заповідника у грудні 2021 р. відвідали Салоніки з метою ознайомлення та фіксування місць, що пов'язані з П. Орликом, адже саме тут він провів 12 років (1722–1734 рр.) і саме тут писав «Діаріуш подорожній».

8 лютого 2022 р. став знаковим днем в історії вшанування імені українського гетьмана. Під час зустрічі представники зовнішньополітичних відомств України Дмитро Кулеба та Франції Жан-Ів Ле Дріан домовились про представлення «Діаріуша подорожнього» в палаці гетьмана Кирила Розумовського, до 350-річчя з дня народження П. Орлика. Єдиний гетьманський щоденник, який зберігається в архіві Міністерства Європи та закордонних справ Франції, вперше привезуть в Україну. І ми з хвилюванням чекаємо на цю подію.

Дослідниця Ірина Дмитришин з «Діаріушем подорожнім» Пилипа Орлика, який зберігається в Архіві Міністерства Європи та закордонних справ Франції, 2017 р.

САТИРА НА КНИЖКОВІЙ ПОЛИЦІ КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО

**Анастасія
ОЛІЙНИК**

молодий
науковий співробітник
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

У літературі XVII–XVIII ст. яскраво виділяється жанр сатири. Популярність даного напряму спричинена прямолінійною характеристикою соціально-політичного життя того часу через гумор, гіперболізацію та гротеск, які дозволяють доступно донести та висвітлити всі процеси, події та переживання, що ширилися населенням, проте звільняє автора та читача від загальноприйнятих ідеалів та авторитетів. За словами літературного критика Віссаріона Белінського, «сатира як мистецтво, що звернене до антиідеальної сторони естетичного світу».

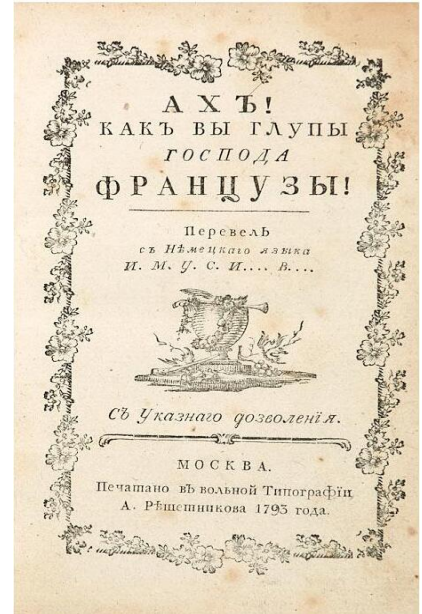
Сатиричні твори купували провідні колекціонери, у тому числі й український гетьман Кирило Розумовський, бібліотека якого стала віддзеркаленням провідних літературних течій XVIII ст.

Як і більшість популярних у той період напрямів, сатира тяжіла до античності, тому у своїх творах митці зверталися до усталених традицій давніх греків. Особливо чітко формується правило не зачіпати особистості, а вигадувати імена, які б символізували певний порок, як робили античні митці. За свідченням історикині Т. Таїрової-Яковлевої, до своєї приватної бібліотеки Кирило Розумовський придбав твори римських сатириків Горація, Ювенала, Вергілія та Овідія, яких намагаються наслідувати, згадують у своїх творах та ставлять у приклад.

У XVII ст. історичні події, легенди та жарти стають головним літературним вибором європейського читача. У подальшому це призводить до активного використання в літературі анекдотів та свіжої інформації про світові події, тому до середини XVIII ст. найбільшої популярності набирає сатирична періодична преса. Після бурхливих подій Французької революції очільники європейських країн активно підтримують та поширюють антиреволюційні памфлети, а перекладачі навмисне намагалися посилити антиреволюційну ідею таких видань. Одним із творів такого напряму був перекладений із німецької памфлет «Ах! Как вы глупы, господа французы» 1793р., який придбав і Кирило Розумовський. Дане видання – звернення до французьких революціонерів та висміювання їх ідеології «ви кажете, що скинули ярмо деспотизму? ...де це ярмо?», «Ви не раби? І з кожним днем твої кайдани затягуються дужче й дужче, які ти маєш дурість покійно цілувати».

До середини XVIII ст. читачі вибагливіше обирають літературу, тому можна прослідкувати значний спад попиту на сатиричні твори. Часто автори цього жанру вже не знаходять великої популярності серед читачів Європи, як це, наприклад, могло статися на межі XVII–XVIII ст. Так, письменник-сатирик Готліб Рабнер знаходить визнання лише у себе на батьківщині, у Німеччині. Щодо методів сатири найбільш важливим Рабнер вважає висміювання людських пороків, чим зачіпає їх в найбільш чутливе місце й тим самим викликати огиду до їхніх звичок. Автор виділяє три головних людських вади, які мають стати головними об'єктами сатири – це «честолюбие, сребролюбие и сластолюбие».

У 1792–1794 рр. у типографії Московського університету був надрукований 8-томник творів Г. Рабнера. За свідченням книгознавця Юрія

Титульна сторінка сатиричного памфлету «Ах! Как вы глупы, господа французы», 1793р.

Самарина, дане видання придбало лише 35 осіб, серед яких був і Кирило Розумовський.

Просвітництво та класицизм стають живильним середовищем, у якому розвивалася сатира XVIII ст. У подальшому вона змінює жанри (байка, комедія, анекдот), продовжує привертати суспільну увагу і залишається актуальною аж до сьогодні. Наявність різного виду сатиричних творів у бібліотеці Кирило Розумовського демонструє його прагнення бути в курсі актуальних новин як у політичному, так і в літературному середовищі.

МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

м. Батурина (Конопотського у.)

Теплая погода, стоявшая с 18 января, повляла на преждевременное очищение р. Сейма от льда, благодаря чему, сообщение наших жителей с предместьем Матиевка, а в особенности с жителями соседняго Кролевецкаго уезда, преимущественно доставляющими лесныя произведения, совешенно прекратилось. Паром ведомства управления землемелія и государственных имуществ Могилевской и Черниговской губ., служащій переправой через Сейм и арендуемый евреем И. Ганзелем, на берегу реки лежит в

разобранном виде и арендатор его и по настоящее время не удосужился его починить и когда он будет годен к переправе – трудно сказать. В зависимости от теплой погоды о ремонте парома следовало бы давно подумать, и тем не доводит наших жителей до отчаянія и возмущенія. На второй неделе Великаго поста у нас должна состоятся ярмарка и, в случае неприведенія к тому времени парома в годный для переправы вид, жители Кролевецкаго уезда будут лишены возможности доставить на ярмарку

свои скобяныя произведения, спрос на которыя приурочивается именно к этой ярмарке.

С 15 февраля к нам начался прилет грачей и, таким образом, чувствуется в воздухе близость благодатной весны.

Цены на хлеба по полюдным ставкам у нас таковы: ржаная мука 85 к., рожь 73 к., пшеница 90 к., ячмень 70 к., овес: экономич. 60 к., простой 54 к., просо 80 к., горох 65 к., чечевица 60 к., гречиха 70 к., лен 1 р. 40 к., пеньковое семя 1 р. 15 к., крупа гречневая 1 р. 80 к., пшено 1 р. 40 к. и фасоль зеленая 1 р. 10 к.

ВИПАДКОВІ ЗНАХІДКИ В АРХЕОЛОГІЧНІЙ КОЛЕКЦІЇ «ГЕТЬМАНСЬКОЇ СТОЛИЦІ»

**Андрій
БАТЮК**

науковий співробітник
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

Археологічна колекція Національного заповідника «Гетьманська столиця» почала формуватися у 1975 р., з початком функціонування Батуринського історико-краєзнавчого музею. Попри те, що головним завданням установи, як і кожної у країні, було доносити до суспільства лишень досягнення комуністичного будівництва, музейники Батурина, будучи патріотами своєї справи та свого міста, активно збирали місцеву старовину. Постійно здійснювали науково-етнографічні експедиції до населених пунктів батуринського краю, мешканців якого схилили до передачі предметів історичної цінності, які були виявлені під час земляних робіт та зберігалися в них вдома. І сьогодні очевидно, що розуміння і представлення історії Батурина неможливе без тих предметів, які

надійшли до музею саме в цей період формування археологічної колекції випадковими знахідками. Основний фонд Батуринського історико-краєзнавчого музею на кінець 1980-х рр. нараховував понад 2 тис. речових і писемних пам'яток історії та культури, з яких близько півтисячі предметів становили археологічні знахідки.

Варто підкреслити, що сам Батурин завжди цікавив істориків, краєзнавців, митців. Були такі і серед жителів селища. Найбільш активним у вивченні історичного минулого Батурина і збереження його пам'яток був батуринець Микола Шкляр (1914–1982 рр.), який займався збором випадкових археологічних знахідок для власної колекції, частина якої потрапила до фондів музею. Важливе значення мала також збиральницька діяльність Олександра Кодакова (1909–1993 рр.), який створив домашній історико-природничий музей. В його колекції були представлені кераміка з гетьманських палаців, предмети із бронзи, побутові речі, ядра. На початок 1980-х рр. в музеї було до 20 предметів XVII ст.

По смерті О. Кодакова, за його заповітом, деякі випадкові знахідки

потрапили до фондів заповідника, а саме: наральник, дві сокири, дві козацькі люльки, замок, ключ та чотири чавунні ядра з Гончарівки, шпора, яка була знайдена біля парку «Кочубеївський», жіноча прикраса та залізне кайло без зазначення місця знахідки. Також у колекції Олександра Костянтиновича було понад 60 одиниць уламків кахлів.

Фактично, до початку роботи у 1995 р. Батуринської археологічної експедиції, збір археологічних матеріалів відбувався шляхом накопичення випадкових знахідок.

Наведемо декілька випадкових археологічних знахідок, які, на нашу думку, є особливо промовистими і які детально характеризують історію нашого міста від часів палеоліту. Наприклад, перше надходження до музею було внесене до інвентарної картки 21 березня 1975 р. Це був зуб розміром 5,5x2,5 см гігантського оленя палеолітичної доби, який було знайдено на березі р. Сейм у 1961 р. та передано до музею Олександром Кодаковим.

Того ж дня в реєстр було внесено і кам'яний молоток періоду неоліту: внизу клиноподібний, зверху циліндричний, розміром 8x4,5x2,5 см. Його було виявлено в парку «Кочубеївський» у 1955 р. Подарунок Миколи Шкляра.

У 2006 р. Ірина Лобовик передала фрагмент двобічної ливарної форми XI–XIII ст. з овруцького шиферу розміром 5,5x4,8x0,9 см. Знайдена в 2005 році на подолі середньовічного Батурина місцевими жителями. З одного боку форми вирізьблені ямки для відливки гудзика та кульки, з іншого – для відливки хреста складної форми.

Важливою знахідкою, без якої важко уявити історію Батурина, є фрагмент дула гармати кінця XVII – початку XVIII ст. з рельєфним орнаментом. Його було виявлено на території замської резиденції гетьмана Івана Мазепи на Гончарівці в 1988 р. З колекції Олександра Кодакова заповідником придбане 18 лютого 1994 р.

Вилучений із землі предмет назавжди втрачає свою наукову цінність. Але, разом з тим, випадкові знахідки, що потрапили до музейних зібрань і пройшли етап наукової атрибуції, є важливим джерелом історичного знання. Прикладом цього є археологічна колекція Національного заповідника «Гетьманська столиця».

Фрагмент двобічної ливарної форми XI–XIII ст. з овруцького шиферу.
Випадкова знахідка. Передано Іриною Лобовик в 2006 р.

ДЗВІНИЦЯ МУРОВАНОЇ ПОКРОВСЬКОЇ ЦЕРКВИ БАТУРИНА

**Наталія
ПІЛЬТЯЙ**

науковий
співробітник
НІКЗ «Гетьманська
столиця»

Важливе місце у храмовбудівництві займали дзвіниці, які були невід'ємною частиною церковного двору. У даній статті розглянемо долю дзвіниці Свято-Покровської церкви в Батурині.

Відомо, що у січні 1783 р. дерев'яна церква Покрови Пресвятої Богородиці згоріла. Через кілька років старанням настоятеля церкви Івана Джунковського та парафіян було зведено новий кам'яний Покровський храм. Первісний вигляд Покровської церкви змінено у середині XIX ст. прибудовою триярусної дзвіниці над західним притвором. Це будівництво висвітлюють архівні матеріали.

У Державному архіві Чернігівської області зберігається «Прошение жителей м. Батурина на окончание постройки колокольни возле церкви во имя Св. Покровы Богородицы», за яким можна відтворити невідомі сторінки побудови дзвіниці Покровської церкви Батурина в 1859 р.

Священик храму Петро Боровський та парафія у 1846 р. звернулися з «прошенням» до Чернігівського Архієпископа Павла «На разрушенія фасада, на устройство каменной

колокольни, соединенной съ Церковью каменным же пределом». Для цього потрібно було розібрати стіну нижнього ярусу західного фасаду церкви «для сообразности с Церковью, так и для большей красоты самой колокольни».

У той час ремонт і будівництвом казенних і публічних споруд у містах губернії займалася Чернігівська Губернська будівельна і дорожня комісія. Будівництво чи перебудова тієї чи іншої церкви розпочиналося з вирішення питання про її тип, розміри, архітектурні форми і план. Процес підготовки документів для побудови дзвіниці йшов повільно, що дуже обтяжувало хід цього будівництва. Лише у квітні 1858 р. департамент «Искусственных дел», структурний підрозділ комісії, на своєму засіданні виніс резолюцію: «Из прошения не видно, кто будет наблюдать за работою и какого веса полагаются иметь колокола, без таковых сведений не может быть одобрен доклад». Для доопрацювання цього «прошення» комісія звернулася за додатковою інформацією до Чернігівської Духовної консисторії.

Як засвідчують архівні документи, вже за рік будівництво дзвіниці завершилося. У клірових відомостях Покровської церкви за 1902 р. зазначається «каменная колокольня, построенная в 1859 г. Крепка». А зі світлин початку XX ст. можна побачити цю триярусну будівлю, вершини ярусів якої були прикрашені фризом у вигляді гранованих кубиків.

У 1935-1936 рр., за часів більшовицької кампанії, батуринський Свято-

Покровський храм було закрито, репресовано його останнього настоятеля Михайла Імшенецького, а потім і зруйновано саму церкву. Дзвіниця простояла до 1950-х рр., коли і її було знищено вибухівкою.

Отже, історія церкви Покрови Пресвятої Богородиці має ще багато недосліджених сторінок. Однак архівні документи дозволяють крок за кроком відкривати сторінки її минулого.

Покровська церква.
Фото початку XX ст.

МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

м. Батурин (Черниг. губ.).

27 мая лагерное расположение 175 пех. Батуринского и 176 пех. Переволоченского полков 2 бригады 44 пех. Дивизии посетил командир 21 армейского корпуса, генерал-от-инфантерии Чуринов. До 1894 года лагерь при м. Батурине занимала, в течение долгого периода времени, 5 пехотная дивизия.

Ныне здесь расположена окружная глазная санитарная станция с 1897 года.

С уходом 5 пех. дивизии дачи, бараки и все лагерное устройство исчезло, и полкам 2 бригады 44 пех.

дивизии пришлось устраиваться совершенно заново.

Командиром корпуса было подробно осмотрено устройство Батуринского и Переволочанского полков, стрельбище, сводный лазарет и полевая хлебопекарня.

27 мая, с поездом из с. Пироговки, возвращаясь из служебной поездки в г. Новгород-северск, после осмотра строящихся зданий 2 епархиального училища, преосвященнейший Василий, епископ Черниговский и Нежинский, в 10 ч. 20 м. вечера, прибыл в Конотоп для

дальнейшего следования в м. Батурин – в лагерное расположение Батуринского и Переволочанского полков.

В 6 час. утра 28 мая его преосвященство выехал из Конотопа в м. Батурин.

По пути следования владыка осмотрел Варваринскую Покровскую церковь в с. Митченки. Осматривая старинную утварь и библиотеку в Покровской церкви, владыка обратил особенное внимание на рукописное евангелие, подаренное в 1606 году протопопом Домбровским.

Евангеліє писано уставом, прекрасно сохранилось и написано не позднее половины XVI века, а біть может и в конце XV века.

В 9½ ч. утра владыка прибыл в лагерь 2 бригады 44 пех. дивизии – Батуриной и Переволоченской полки – при м. Батурине.

Владыка был встречен, при въезде в лагерь названных полков, начальником лагерного сбора, генерал-майором Свяцким, командиром Переволоченского полка полковником Гавриловым и командующим Батуриным полком полковником Госсе.

Его преосвященство проследовал между шпалерами выстроившихся по обе стороны дороги полков. Владыка остановился в офицерском собрании Батуриного полка.

В это время полки свернулись в колонны и расположились покоем около устроенного впереди лагеря церковного навеса. В последнем владыка, соборне с местным духовенством, совершил молебствие, после которого его преосвященство сказал присутствующим офицерам и нижним чинам приветственное слово и благословил на предстоящая летняя занятія.

После этого владыка обошел ряды и лагерное расположение Батуриного и Переволочанского полков, окропляя святой водой войска и полковые знамена.

Нижние чины пели «Спаси, Господи, люди твоя», а полковые хоры мухыки играли «Коль славен».

Затем владыка проследовал в м. Батурин.

По пути владыка осмотрел дворец графов Разумовских, ныне возобновляемый, после долгого запустения и разрушения, на средства одного из потомков графов Разумовских.

Затем осмотрены были владыкой пепелище, где когда то были усадьбы и дворец гетмана Мазепы. В самом м. Батурине были осмотрены дом Кочубея, где, по преданию, жили родители Матрены Кочубей; здесь же находился дуб, где, по преданию, происходили свидания Матрены Кочубей с Иваном Мазепою.

Осмотрев историческія достопримечательности, владыка проследовал в самое мест. Батурин, где владыкою были осмотрены святыни – церковь Воскресения, устроенная по плану Растрелли. В этой церкви обращали на себя внимание две люстры, подаренныя гр. Разумовским, кресло, бывшее на горнем месте и памятник в самом храме на могиле гетмана Разумовского, погребеннаго в склепе под спудом. Отсюда владыка посетил Покровскую церковь, где поклонился чудотворной иконе Богоматери Долгской.

Из мест. Батурина владыка возвратился в лагерь Переволоченского полка, в офицерском собрании котораго состоялся обед, предложенный его преосвященству обществом г.г. офицеров. На обед было приглашено и местное духовенство.

В 4 часа дня владыка выехал в г. Конотоп. По пути следования, при проезде мимо батуриной военной санитарной станціи, владыка был встречен старшим врачом и служебным персоналом этой станціи.

Владыка, остановившись, совершил краткую литію и преподал всем присутствующим благословение.

По приезде в г. Конотоп, в начале 7 часа вечера, владыкою, соборне с местным духовенством, была отслужена панихида на могиле бывшаго командующаго войсками Киевскаго военного округа, генерал-адъютанта М. И. Драгомирова. На панихиде присутствовали: начальник батуриного лагерного сбора генерал-майор Свяцкій, командир Переволочанскаго полка – полковник Гаврилов и командующій Батуриным полком – полковник Госсе, офицеры обоих полков и представители местной администрации и города. Панихида, совершенная преосвященнейшим Василием, произвела на присутствующих глубокое впечатленье.

В Вознесенской церкви, на погосте которой находится могила генерала Драгомирова, преосвященнейшим Василием совершена краткая литія. Затем владыка посетил о.о. настоятелей Вознесенской и Успенской церквей. Вечером, с 10 часовым поездом, владыка отбыл из гор. Конотопа.

П. И. Х.

«Черниговское слово», 1912.
Підготував Паламарюк І.

Науково-популярна газета «Слово «Гетьманської столиці»

Засновник і видавець: Батуриноский державний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця»
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
№ ЧГ 352-08 від 28.07.2006 р.

Адреса редакції: вул. Гетьманська, 74, м. Батурин Чернігівської обл., 16512, Україна
E-mail: baturin.capital@ukr.net, веб-сайт: <http://www.baturin-capital.gov.ua>
тел./факс: +380-4635-48437, тел. +380-4635-48013

Обсяг – 1,0 друк. арк.

Газета віддрукована у видавництві ПП Лисенко М. М.
(вул. Шевченка, 20, м. Ніжин Чернігівської обл., 16600)

Тираж 1000 прим. Зам. № 2007

Редакція не завжди поділяє точку зору автора (авторів)
За точність викладених фактів і цитувань несе відповідальність автор (автори)

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО

Редакційна колегія

Кіяшко Любов Григорівна
(редактор)

Саєнко Наталія Анатоліївна
(відповідальний секретар)

Огієвська Руслана Іванівна

Новік Оксана Андріївна

Паламарюк Ірина Юріївна

Редакція запрошує до співпраці професійних науковців, краєзнавців-аматорів, шанувальників історії